

«ДИВИТИСЬ ДОЛІ В ВІЧІ...»

(рецензія на виставу «Кассандра» за однойменною п'єсою Лесі Українки,
режисер – Давид Петросян)

Софія Богуславець,

студентка 4 курсу освітньої програми

«Літературна творчість, українська мова і література та англійська мова», Інституту філології КНУ ім. Тараса Шевченка

Майбутнє оповите мороком і туманом незнання – і краще б йому таким залишатися, аби не знати правди (подейкують, вона гірчить). Таким настоєм насичена вистава Давида Петросяна «Кассандра» за мотивами однойменної драматичної поеми Лесі Українки. Цікаво, що нове бачення класичного твору не передбачає осмислення його у світлі недавніх подій чи відсилань на сучасність. Режисер створює хронотоп, механізм якого побудований на незвичних декораціях, колористиці (сценограф – Даниїла Колот, художники по світлу – Ярослав Марчук, Андрій Кононенко) та образах (2 склади, 24 актори).

Найперше глядач бачить дерев'яні драбини різних розмірів, приперті до чорних стін. Власне, облога Трої – але не тієї, класичної. Що тільки не виробляють актори з драбинами на сцені: вони, хоч як це дивно, – і побутові речі (сідало чи вішак (у всіх значеннях)), і символ розп'яття, котрий тут утілили буквально, й перехід «по-той-бік». Драбини – майданчик для неймовірних пластичних і різних маневрів на сцені. Згодом фігура розростається, й перед глядачем постає Троянський кінь. Це й пік майстерності постановників, і водночас найсильніший образ вистави – саме так драбини перетворюються для Кассандри з місця для прихистку від розгніваного натовпу на своєрідний ешафот.

Урешті-решт актори використовують драбини за прямим призначенням – вони просто вилазять на них, ніби якісь чудернацькі створіння. Власне, героїні-троянки мають у собі щось тваринне. Якоїсь миті здається, ніби вони мавпочки, котрі щойно злізли з дерева (аби взяти до рук палицю й пішло-поїхало); іншої миті – білки чи сороки, котрі цокотять, шукають красиві штучки, аби ними прикрасити волосся. Коли персонажки гуртом повторюють чийсь слова, щоби «добити» Кассандру, це починає нагадувати дзявкання.

Серед троянок можна виокремити Поліксену (Ганна Снігур-Храмцова) й Андромаху (Христина Федорак). Дві героїні – абсолютні протилежності. Молодша сестра Кассандри, Поліксена, – ще наївне дитя, котре марить забавами й коханням. Вона ніби уособлює свій народ, такий, що хоче жити у світі ілюзій, навіть коли це солодка брехня. Андромаха серед «зграї» троянок найголовніша. Акторка чудово впоралася з роллю, показавши таку собі зранену, але сильну вовчицю, котра готова стати на захист своєї родини. Андромаха втратила чоловіка, гірка доля чекає на її сина, та вона, як і всі, відмовляється вірити в страшну правду, яку ословлює Кассандра.

Головна героїня у виконанні Ксенії Баші вийшла доволі трагічною. Вона стала чужою серед своїх. Постановники навмисне ввели деталі, аби підкреслити це: на протигагу босоногим і простоволосим троянкам Кассандра носить взуття і покриває голову непривабливим убором. А ще не рачує сценою. Принаймні спочатку. Протягом вистави глядач спостерігає за моральними хитаннями героїні, за тим, як мало-помалу вона зраджує себе, свої ідеали. Обличчя акторки завжди напружене, кожне слово ніби дається з болем чи зусиллям. Водночас бачимо, як майстерно й несподівано гримаса жаху може змінитися божевільним сміхом. Це лякає глядача, і разом він починає переїматися долею героїні, розуміти її біль і відчай.

Кассандрі як утіленню правди протистоять два персонажі вистави. Гелена (Світлана Косолапова) – то образ облудливої вроди, прихованих ворожих намірів. Власне, це те, за чим ідуть і чим живуть люди, згряя троянок. Гелена – прекрасна ілюзія безтурботності, котрою хочеться милуватися. Кассандра прирівнює жінку до невідворотної смерті, й та, справді, потім стає її втіленням. Про таку метаморфозу глядачеві натякали ще з початку вистави: Гелена стояла з пучком ниток у руці, ніби Мойра або володарка потойбічного світу. У новому образі вона висмикує мотузку-нитку життя Долона з рук головної героїні, сповіщає про жертви і втрати, «підказує» троянкам слова, щоби звинуватити нещасну провидицю, врешті, приносить голову коня, котра увінчує піраміду з драбин. Хоч і роль Гелени фатальна, проте її не вистачило як у новому образі, так і в попередньому, вона ніби не дійшла до кульмінації.

Другим цікавим персонажем стає брат Кассандри. Акмал Гурезов, він же Гелен, – актор-дебютант, зі своєю роллю упорався блискуче. Найбільше його вирізняв голос – улесливий і водночас спокійний. Постава актора напів згорблена, він готовий плазувати й підлаштовуватися під ту «правду», котра зараз для нього вигідна. Цікавим доповненням до його образу слугують книжки. Доволі незвично, адже побутує думка, що вони ж – ключ до знань, отже, до справжнього й правдивого. З одного боку, можна трактувати це як «теоретичне», закони, які не діють на практиці. З другого боку, бачимо: Гелен вириває сторінки з книжок, а проте не змінює своїх думок, його слова звучать упевнено далі. Тобто його «правда» в будь-якому випадку зручна для всіх, навіть якщо нема достатньо знань, усе можна повернути в «правильне» русло. Саме протистояння Кассандри й Гелена стає визначальним у виставі. Сходяться правда і неправда. Сюди можна додати конфлікт фемінне-маскулінне, якщо взяти до уваги відчуту Геленом правду як жінку. До речі, у цьому моменті постановники вдало обігрують слова Лесі Українки: «...тая правда – цнотлива дуже і поважна жінка, і сором їй ходити без одежі». До цього часу Кассандра вже пройшла певний етап трансформації й тому перед віщуном дійсно стоїть «гола».

Протиставлення Гелена й провидиці теж не дійшло до очікуваного піку. Тобто так, глядач бачить, як під тиском натовпу й неправди, навіяної братом, Кассандра починає сумніватися в собі. Врешті, піддавшись почуттям, вона зберігає життя ворогові, але відразу ж поплатиться за (не)скоєне. Проте це був пік розкриття саме головної героїні, а не будь-кого з інших

персонажів. Постановники зосередилися на образі Кассандри, решта, попри свою бездоганну акторську роботу, залишилися ніби недорозкритими.

Урешті, маємо ще один дует протилежностей – Долон та Ономай. Про гру акторів складно говорити – герої виконують лише одну функцію і втілюють одну рису. Проте загальне враження складається хороше. Коханий Кассандри (втілює Валерій Величко), Долон, з'являється ненадовго, але з кількох діалогів можна зрозуміти його лагідний, ще юнацький характер. Перед смертю герой узувається – він ненадовго долучається до світу пророчиці, адже хоче почути правду з її уст і, можливо, повірити. Також це показує, що герой перестає належати до зграї, отже, скоро відійде по-той-бік. Цар Ономай (Павло Шпегун) – утілення деспотичного патріархального світу. Недарма образ доповнили ланцюгом (потім герой прикладає його до голови Кассандри, мимоволі виникає асоціація з терновим вінком). Персонажі взаємодіють недовго, проте вже можна окреслити для себе наступний шар конфлікту: зовнішнє-внутрішнє. Цар Ономай прагне тримати Кассандру біля себе саме як власність, іграшку. Він оцінює її красу, натомість душу, в яку й не вірить, не отримає ніколи. Пророчиця змушена погодитися на пропозицію Ономая, тут настає ще один етап її зневіри й «падіння» (в обійми до царя). Хоч і не відкрито, та все ж крім образного й духовного у виставі побутує тілесне. Це не тільки «оголення» Кассандри, а й, наприклад, епізод, коли Андромаха просить одну з троянок глянути на поле за стіною. Акторка вилазить і стає ногами на дві драбини, котрі потім розсуваються.

Важливу роль у виставі відіграють світло й колористика. Наприклад, на фоні пастельної комбінації сіро-палевого кольорів виділяються чорний і червоний (квіти, яблука, кров), як акценти, на яких має зосередитися глядач. Правильне освітлювання у той чи інший момент підкреслює дію чи виокремлює деталі. Так ми спостерігаємо за появою потойбічних «знаків» з обох боків стін на сцені – рук із книжками чи стрічками. Показовим є момент монологу Андромахи, коли решта троянок стоять на драбинах спиною до глядача. Тобто далі від центру, на них падає холодне світло.

Андромаха єдина дивиться у зал, її обличчя набуває живого відтінку. Освітлення також розкриває тваринний чи то пак первісний бік «зграї». Троянки, стоячи на драбинах, підіймають руки ніби до примарного сьйва. Мимоволі це нагадує фантастичний ритуал прославлення сонця, коли люди-язичники просили в нього захисту для свого дому.

Особливу атмосферу створює музика (Звукорежисери – Дмитро Дроздов, Владислав Коломійченко). На початку лунає пісня, наближена за мотивами до народної, у виконанні Гелени й троянок а капела. Під час вистави звучать твори Й.Баха, Г.Генделя, Р.Вагнера, а також сучасного естонського композитора Арво Пярта. Нескладні мотиви лунають під час своєрідних інтерлюдій, перед епізодами-кульмінаціями; патетичні мелодії й акордові ходи підкреслюють драматизм тієї чи іншої події.

Вистава залишає приємний післямак. Давид Петросян не розв'язує конфлікт «пророк-народ», а лишень показує нове чудове втілення. Жити ілюзіями чи пізнати гірку правду – ось на яке вічне питання шукають відповіді й герої на сцені, й глядачі в залі.